

КНИШ С.В., кандидат юридичних наук
(Волинський національний
університет імені Лесі Українки)

УДК 343.34

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ НЕЛЕГАЛЬНОЇ МІГРАЦІЇ

Розглянуто теоретичні і практичні аспекти криміналізації нелегальної міграції як злочину міжнародного характеру, співвідношення та розмежування нелегальної міграції з іншими схожими протиправними діями.

Ключові слова: нелегальна міграція, злочин, міжнародна злочинність, нелегали.

Рассматриваются теоретические и практические аспекты криминализации нелегальной миграции как преступления международного характера, соотношения и разграничения нелегальной миграции с другими похожими противоправными действиями.

Ключевые слова: нелегальная миграция, преступление международного характера, нелегалы.

The article reviews the theoretical and practical aspects of the criminalization of irregular migration as a crime of an international character, value and differentiation of illegal migration to other similar illegal actions.

Keywords: illegal immigration, crime, international crime, illegal.

Актуальність теми є беззаперечною, оскільки свобода пересування індивіда, незважаючи на значні гарантії з боку міжнародного права, за жодних умов не може бути абсолютною. Кожна приймаюча держава вправі самостійно визначати порядок в'їзду на її територію іноземців. Поважати беззаперечне право на допуск індивідів на власну територію сьогодні є не лише вимогою часу, але й відповідним міжнародним стандартом процесу двостороннього чи багатостороннього співробітництва. Особливо це стосується питань, коли переміщення індивіда містять елементи протиправної поведінки в питаннях недотримання відповідних міграційних вимог. На міжнародному рівні уже практично вкоренилося таке явище, що кваліфікується як нелегальна міграція.

Значний внесок у дослідження теорії і практики міграції зробили такі вчені: Ж.А. Зайончковська, А.В. Король, О.В. Лармін, В.М. Моїсеєнко, В.І. Переведенцев, А.Х. Попова, В.Ф. Просвірін, Л.Л. Рибаківський, Ж.Т. Тощенко, А.У. Хомра, Б.С. Хорее та інші. Їх наукові праці складають лише невелику частину того багатого скарбу, вивчення якого дає можливість одержати знання і сприяє поясненню нових видів і форм міграції в нових умовах суспільного життя. Крім цього, зазначимо, що багато хто із вчених не тільки глибоко проаналізував у своїх роботах міграційні процеси, але й на підставі наявного наукового матеріалу виявив тенденції їх розвитку, що є дуже актуальним останніми роками.

Метою даної статті є розкриття змісту теоретичних і практичних аспектів криміналізації нелегальної міграції як злочину міжнародного характеру, співвідношення та розмежування нелегальної міграції з іншими схожими протиправними діями.

Світова спільнота не виробила поки що єдиних підходів до рішення проблем нелегальної міграції. Сучасний стан речей – це швидше реакція на негативне явище, ніж продумана політика боротьби з нелегальною міграцією. Велика роль при цьому відводиться самим державам, двосторонньому та регіональному співробітництву.

За своєю природою нелегальна міграція схожа на інші протиправні дії, кодифіковані національним законодавством. Процес переміщення нелегального мігранта включає протиправні дії, які безпосередньо криміналізуються як злочин, та дії, які його супроводжують чи виступають самостійними складами злочину. Так, незаконний в'їзд включає перетин державного кордону, незаконну імміграцію і може супроводжуватися фальсифікацією документів, нелегальним бізнесом тощо. Ще одна категорія протиправних дій – злочини, які сприяють чи "паразитують" на нелегальній міграції: контрабанда людей, контрабанда товарів з використанням нелегальних мігрантів (напр. наркотиків, зброї тощо), торгівля людьми, експлуатація праці нелегальних мігрантів тощо. Такий досить широкий спектр протиправних дій, які асоціюються

з нелегальною міграцією, створює проблеми для правильної кваліфікації останньої.

Незаконне проникнення іноземця до країни завжди вважається правопорушенням. Об'єктивна сторона даного правопорушення виражається у неконтрольованому перетинанні державного кордону, тобто поза пунктами пропуску, а також у пунктах пропуску через державний кордон без установлених документів або дозволу відповідних органів державної влади. Нелегальна міграція, хоч як би її не намагалися реабілітувати деякі фахівці, все ж таки є проти-правною: вона відбувається всупереч законам приймаючої держави. До того ж незаконне перетинання державних кордонів перетворилось сьогодні на величезну сферу діяльності організованих міжнародних злочинних угруповань. Процес нелегального проникнення мігрантів на територію будь-якої держави вже має, як правило, організований характер. Самостійне проникнення через охоронюваний державний кордон рідко завершується досягненням мети внаслідок відсутності інформації про місцевість, систему охорони, знання мови тощо. Тому процес переміщення через державний кордон вимагає відповідної і серйозної підготовки, яка не під силу більшості категорій нелегалів.

Підготовка перш за все має прояв у створенні й функціонуванні так званих каналів нелегальної міграції. У правоохоронній практиці під "каналом" розуміють створену групою осіб систему нелегального в'їзду та виїзду з державної території мігрантів, а також сукупність способів та засобів, необхідних для пошуку бажаючих нелегально мігрувати, формування з них груп, оснащення відповідними документами, супроводження на шляху прямування, тимчасового розміщення і проживання у транзитних пунктах, перетинання кордонів тощо. Зважаючи на різноплановий характер підготовки та поєднання багатьох протиправних дій у процесі проникнення на територію іншої держави, це під силу лише добре організованим та відповідно оснащеним злочинним угрупованням. Сьогодні саме вони намагаються взяти під свій контроль нелегальну міграцію іноземців. Нелегалів формують у групи, ретельно планують маршрут переміщення і спосіб протизаконного проникнення до країни призначення, тощо.

Нелегальну міграцію сьогодні можна і треба розглядати як глобальну проблему, тобто таку, що, по-перше, охопила всі континенти, і, по-друге, її вирішення можливе лише на засадах міжнародного співробітництва. Слід зауважити, що під такою міграцією розуміють злочинність поведінки самих мігрантів або злочини, що вчиняються з використанням каналів незаконної міграції. Можливо, тому ні в міжнародних, ні в національних законодавчих актах немає статей, які містять об'єктивну сторону даного складу злочину.

Аналіз досвіду зарубіжних країн по боротьбі з організованою злочинністю свідчить про те, що у світовій правоохоронній практиці нелегальна міграція визначається як загальнозна-на форма організованої злочинної діяльності, протидія якій з боку відповідних національних структур набуває нині все більш актуального характеру.

Проте слід зазначити, що поняття "організована злочинність" законодавці країн Західної Європи трактують ширше, ніж діяльність організованих злочинних угруповань (до речі, більшість вітчизняних науковців підтримують такий підхід правоохоронців інших країн до визначення цього поняття). Так, наприклад, згідно із законодавством ФРН, основними ознаками, що притаманні організованій злочинності та дозволяють відокремити її від діяльності організованих злочинних угруповань, є:

1. Наявність структурно організованих угруповань, які беруть під свій контроль певні сфери суспільних процесів (зокрема, нелегальну міграцію) з метою отримання наживи.
2. Планомірна протизаконна діяльність цих угруповань, що у своїй сукупності завдає державі значних економічних і соціальних збитків.
3. Проникнення у владні державні структури шляхом корупції, використання залякування та підкупу представників правоохоронних органів [1, с.13-14].

Протиправна поведінка нелегального мігранта розпочинається ще на території держави перебування з підготовки незаконного в'їзду. Особа підшуковує шляхи незаконного перетину державного кордону, документи, які дозволяють в'їхати в іншу державу, готує план дій, щоб залишитися в країні, тощо. Цілком зрозуміло, що на цій стадії вчинення протиправної поведінки держава перебування не здатна їй протидіяти, оскільки конкретні наміри індивіда невідомі. Проте, керуючись засадами добросусідства і співробітництва, держава зобов'язана вжити всіх необхідних превентивних заходів щодо недопущення незаконного чи нелегального виїзду осо-

би, виявляти нелегальні канали доставки людей на сусідню територію протидіяти організованим угрупованням, які організують цей процес, а також прийняти депортованих нелегальних мігрантів, як власних громадян, так і іноземців, за умови доведення факту незаконного перетину ними спільного кордону держав.

Кожна держава самостійно наявними правовими засобами веде боротьбу з нелегальною міграцією, узгоджуючи свої дії з прикордонними сусідами шляхом укладення двосторонніх угод. Основний акцент зроблено на роботу прикордонних та міграційних служб, вдосконалення національного законодавства з питань міграції та відповідальності іноземців тощо. Поряд з цим ряд бланкетних норм, які відсилають до національного законодавства, міститься також і в міжнародно-правових актах. Так, зокрема, в рамках Міжнародної організації праці це Конвенція № 97 про трудящих-мігрантів (1948 р.) та Конвенція № 143 про зловживання у сфері міграції та забезпечення трудящим-мігрантам рівності можливостей (1975 р.) [2]. У світлі цих актів будь-яка особа, що сприяє таємній чи незаконній імміграції, повинна притягатися до відповідальності, а для організаторів нелегальної міграції осіб, які намагаються знайти роботу в інших країнах, а також роботодавців, що незаконно використовують їх працю, повинна встановлюватися кримінальна відповідальність, включаючи позбавлення волі. У межах своєї юрисдикції держави взяли зобов'язання попереджувати такі злочини і притягувати до відповідальності злочинців незалежно від території вчинення злочинів. Як наслідок, основні зусилля співтовариства концентруються безпосередньо не на нелегальній міграції, а на негативних наслідках, які вона породжує.

Незаконний (в т.ч. нелегальний) перетин державного кордону криміналізований в законодавстві багатьох країн світу. Саме він в основному й поглинає склад злочину нелегальної міграції. Інколи на доповнення до нього держави встановлюють відповідальність за незаконне перебування іноземця на власній території в якості адміністративного правопорушення. Видіється, що такий підхід не зовсім відповідає сучасним реаліям. Саме слово «міграція» в перекладі означає прижитися, адаптуватися і саме цим розкривається сутність явища. Особа – нелегальний мігрант намагається у будь-який спосіб змінити місце проживання і осісти в країні з кращими умовами життя. Індивід чітко усвідомлює, які умови його задовольняють і на території якої країни їх можна здобути. Для досягнення поставленої мети нелегальний мігрант ладен перетнути не один державний кордон.

Другий істотний момент – нелегальний мігрант планує пристосуватися до умов життя у країні імміграції, асимілюватися і не бажає повертатися в країну походження чи постійного проживання. Це ускладнює конструкцію правопорушення, і елемент незаконного в'їзду спричиняє менший вплив на суспільну небезпеку.

Поряд з цим ототожнювання незаконного в'їзду і нелегальної міграції наштовхується на практичні проблеми юридичної техніки, оскільки охопити всі прояви нелегальної міграції одним універсальним складом злочину важко. В сучасних умовах можна говорити, що незаконний в'їзд може охоплюватися і бути включеним у поняття нелегальної міграції в якості однієї із стадій вчинення злочину. Паралельне існування складу злочину незаконного перетину державного кордону особливих проблем не створить, оскільки він розрахований на правовідносини, пов'язані з охороною державного кордону, дотримання відповідних режимів на кордоні тощо.

Незважаючи на відсутність чітких критеріїв, нелегальну міграцію можна віднести до злочинів міжнародного характеру, які посягають на нормальне здійснення міжнародних відносини. Переміщення нелегалів створюють загрозу національній безпеці, посягають на нормальне функціонування економіки та криміногенну ситуацію в країні тощо, тому боротьба з цим явищем повинна здійснюватися на засадах взаємності і співробітництва. Недотримання даних стандартів може створити негативні наслідки на території сусідньої держави і, відповідно, погіршити стан двосторонніх відносин.

Транснаціональний характер злочину не викликає сумнівів насамперед через те, що частина протиправних дій вчинюється на території однієї держави, інша – на території суміжної. Поряд з цим співробітництво у переслідуванні особи теж не складає основу для взаємодії держав. Суспільна небезпека нелегальної міграції на фоні інших злочинів має нестандартну природу: виконання міжнародних зобов'язань зосереджене швидше на попередженні і недопущенні протиправної поведінки, ніж на забезпеченні переслідування правопорушника.

Нелегальна міграція – об'єкт міжнародного права. Її існування зумовлює поведінку суб'єкта міжнародного права – держави. Ця поведінка здійснюється в двох площинах: у взаємодії з іншими державами для забезпечення ефективності боротьби з нелегальною міграцією та дотримання міжнародних зобов'язань у межах державної території щодо попередження та запобігання нелегальній міграції. Боротьба з нелегальною міграцією здійснюється шляхом імплементації міжнародних стандартів (незалежно від джерела походження: універсальних, регіональних чи двосторонніх) у національне законодавство. Саме держава в особі інституцій, які виконують її прерогативи, встановлює відповідний режим, визначає засоби та способи його досягнення.

У сучасних умовах криміналізація нелегальної міграції дозволить вирішити декілька завдань одночасно. Перш за все, формування складу злочину забезпечить підвищення загальної та індивідуальної превенції: кримінальна відповідальність за факт незаконного перебування на території країни відверне багато випадків стихійного переміщення – на “непрофесійній” основі, рецидиви тощо. З іншого боку, це дозволить спростити процес опікування нелегальними мігрантами – після виявлення з ними будуть поводитися як із звичайними злочинцями відповідно до норм чинного законодавства.

Видається, найбільш доцільним та ефективним засобом у боротьбі з нелегальною міграцією є криміналізація нелегальної міграції як протиправного перебування іноземця на території держави, поведінка індивіда матиме статус злочину міжнародного характеру і на базі цього набере нових форм міжнародне співробітництво.

Список використаної літератури:

1. Неклевич К. Французи чухають потилиці / Пер. Ю. Гудз // Gazeta Wyborcza. – 2006. – 08 трав. – С. 13-14.
2. Про зловживання в галузі міграції і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення: Конвенція № 143, прийнята від 24.06.1975 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_163.

Надійшла до редакції 04.04.2012

ШКОЛЬНИЙ В.Б., кандидат юридичних наук
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.9 : 681:142

ДЕЯКІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЕОМ

Розглянуто основні причини виникнення і розвитку злочинності у сфері використання ЕОМ. Надано класифікацію таких причин за ступенем абстрагування. Зроблено історичний нарис першопричин виникнення зазначеного виду злочинності. Запропоновано низку профілактичних заходів, зокрема криміналізація деяких діянь.

Ключові слова: комп'ютер, злочин, Інтернет, криміналістика, боротьба зі злочинністю.

Рассматриваются основные причины возникновения и развития преступности в сфере использования ЭВМ. Осуществляется классификация таких причин по степени абстрагирования. Приводится исторический очерк первопричин возникновения указанного вида преступности. Предлагается ряд профилактических мероприятий, в частности криминализация некоторых деяний.

Ключевые слова: компьютер, преступление, Интернет, криминалистика, борьба с преступностью.

The article reviews the main causes of crime and development in the use of computers. Courtesy of the classification of such reasons by the degree of abstraction. Made a historical sketch of the root causes of this type of crime. A series of preventive measures, including criminalization of certain acts.

Keywords: computer crime, Internet, Forensics, the fight against crime.

